

ชื่อโครงการ การพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน
ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย รองศาสตราจารย์ ดร.บัวพันธ์ พรหมพักพิง
ชื่อนักวิจัยร่วม นายมานะ นาคำ, นายอนุวัฒน์ พลทิพย์, นางนิลวดี พรหมพักพิง,
นางสาวพรเพ็ญ ปานคำ, นางภัทรภร วีระนาคินทร์,
นางสาวนิตยา ปรุกระโทก, นางสาวมูทิตา บาตรโพธิ์,
นางสาวเบญจมาภรณ์ ผาโคตร
ระยะเวลาของโครงการ กรกฎาคม 2552 – มิถุนายน 2553

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ระบบสวัสดิการชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย รวมทั้งหาแนวทางการพัฒนาระบบการสวัสดิการชุมชนให้มีความยั่งยืน โดยร่วมกับประชากรในพื้นที่เป้าหมาย กระบวนการวิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยมีทีมวิชาการหลักจากกลุ่มวิจัยความอยู่ดีมีสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นผู้ปฏิบัติการวิจัยร่วมกับพื้นที่วิจัย 2 แห่ง คือ พื้นที่ 14 หมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลม่วงหวาน อำเภอโนนพอง จังหวัดขอนแก่น และพื้นที่ 16 หมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแปน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ร่วมกระบวนการวิจัยหลักประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำกองทุน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการอาสาสมัครพัฒนาชุมชน ผู้นำเครือข่ายฯ สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมายของการวิจัย ดำเนินการวิจัยโดยการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การสนทนากลุ่ม และการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการในระดับครัวเรือน

ผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ข้อมูลหลายด้านในระดับหมู่บ้านและชุมชนยังคงมีการดูแลพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันในหลายมิติ อาทิ การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติ การพึ่งพาความช่วยเหลือจากทุนทางสังคมที่มีอยู่ ได้แก่ ญาติพี่น้องทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน ยังมีการดูแลช่วยเหลือกันดี ส่วนการดูแลช่วยเหลือจากผู้นำชุมชน พระสงฆ์ หน่วยงานราชการ หรือหน่วยงานเอกชนในพื้นที่รองลงมา ซึ่งการดูแลช่วยเหลือก็ปรากฏทั้งในเชิงวัตถุ เช่น เงินทุน สิ่งของ ยารักษาโรค หรือแรงงาน เป็นต้น และในเชิงนามธรรม เช่น การให้ความรู้ การให้คำแนะนำคำปรึกษา ตลอดจนการให้กำลังใจ เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนการพึ่งพากลุ่ม/กองทุนที่มีการดำเนินงานในระดับพื้นที่ คนในชุมชนก็เข้าไปมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกกลุ่ม ได้รับสิทธิประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นสมาชิก ทั้งในรูปแบบการ

กู้ยืมเงินทั้งในระบบเงินสดหรือระบบสินเชื่อ หรือสวัสดิการที่กลุ่ม/กองทุนสามารถดูแลช่วยเหลือได้ เช่น ค่าเดินทาง ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงทั้งในระดับภายในชุมชนและเชื่อมโยงถึงเครือข่ายสถาบันภายนอกที่มีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่ม/กองทุนเหล่านี้

ดังนั้น ในแง่ของการพัฒนาแนวทางสู่การปฏิบัติการในระดับพื้นที่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อาทิ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทและหน้าที่ในการกระตุ้นให้คนในพื้นที่ได้รับรู้ เข้าใจ และตระหนักต่อ “แหล่งสวัสดิการ” ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ทั้งในลักษณะที่เปิดเผย โดยคนในชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น กลุ่ม/กองทุน/องค์กรในชุมชนหรือแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือแหล่งสวัสดิการจากทุนทางสังคมของชุมชน เช่น การดูแลพึ่งพากันของทุนมนุษย์ทั้งญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านในชุมชน เป็นต้น ให้สามารถนำขึ้นมาใช้ประโยชน์ในระดับพื้นที่ได้อย่างแท้จริง เพื่อลดการพึ่งพิงความช่วยเหลือจากรัฐเพียงด้านเดียว หรือลดการพึ่งพิงสถาบัน/องค์กรภายนอกมากเกินไปจนเกินความจำเป็น อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน และนำไปสู่การลดสถานการณ์ความยากจนทั้งในระดับปัจเจก ครัวเรือน และชุมชนในอนาคตได้อย่างแท้จริง